

Az MTA Biológiai Osztály Antropológiai Osztályközi Tudományos Bizottságának összefoglalója az elmúlt 30 év legfontosabb szakterületi eredményeiről

A hazai biológiai antropológiai kutatások az utóbbi 3 évtizedben fokozottan interdiszciplinárisává váltak, és egyre inkább hazai és/vagy nemzetközi együttműködésben, számos intézmény, kutatócsoport szakembereit összefogva valósultak meg.

A Kárpát-medencében élt népségek **történeti embertani és paleopatológiai kutatásai** alapvetően három intézményhez köthetők: a *Magyar Természettudományi Múzeum Embertani Tára* (MTM ET), a *Szegedi Tudományegyetem Természettudományi és Informatikai Kar Embertani Tanszéke* (SZTE ET) és az *ELTE Természettudományi Kar Embertani Tanszéke* (ELTE ET, DTE EÁHT, ECS). Az **archeogenetikai kutatások** az Eötvös Loránd Kutatói Hálózat BTK Régészeti Intézetében (ELKH BTK RI) (korábban MTA BTK Régészeti Intézet, ill. MTA Régészeti Intézete) Archeogenetikai Kutatócsoportja, és a SZTE Archeogenetikai Kutatócsoportjában folynak (SZTE AGK: az SZTE ET és az SZTE Genetika Tanszék együttműködésében 2012-ben létrejött kutatócsoport).

INTÉZMÉNYEKEN ÁTÍVELŐ, JELENLEG IS FOLYÓ KÖZÖS KUTATÁSOK

Az **„Árpád-kori magyarság embertana és genetikája”** című, az EMMI által koordinált, az MTM ET, az SZTE ET és AGK, és az ELKH BTK RI együttműködésén alapuló, antropológiai és archeogenetikai részelemekből álló projekt 2018-ban indult. A Kárpát-medence népségének átfogó antropológiai és genetikai vizsgálata a jelenleg ismert legmodernebb természettudományi módszerekkel napjainkban is zajlik, elsődlegesen a 8-13. századi népség elemzésével. Célja a népségtörténeti-történeti szempontból kiemelt fontosságú régiók embertani anyagának komplex oszteoarcheológiai és összehasonlító genetikai vizsgálata.

A **„HistoGenes”** – Az „Integrating genetic, archaeological and historical perspectives on Eastern Central Europe, 400–900 AD (HistoGenes)” című (ERC, Synergy Grant) projekt célja Kelet-Közép-Európa népségtörténetének mélyebb megismerése a Római Birodalom bukása után, a nagy népvándorlások és a kora középkori politikai és kulturális változások időszakában. A projekt az ELTE Régészettudományi Intézete vezetésével az ELKH BTK RI, az ELTE ET, a MNM, a SZTE ET és a MTM ET kutatói részvételével zajlik. <https://ri.btk.mta.hu/hu/fooldal?start=30>

TÖRTÉNELMI SZEMÉLYEK AZONOSÍTÁSA, EREKLYÉK ÉS TÖMEGSÍROK EMBERI MARADVÁNYAINAK VIZSGÁLATA

A **székesfehérvári királyi bazilika embertani leletei**. A teljes embertani leletanyag feldolgozása megtörtént. A kutatás eredményeit a 2008-ban megjelent monográfia adja közre (Éry Kinga szerk). 2020-ban indult egy újabb archeogenetikai-antropológiai kutatási projekt az SZTE AGK és SZTE ET részvételével.

A **Szent László koponyaereklye**. A 2011-ben rövid időre felnyitott Szent László hermában rejtő koponyaereklye átfogó tudományos vizsgálata. A „Szent Király, lovagkirály – A Szent László-herma és koponyaereklye vizsgálatai” c. könyv megjelentetése (SZTE ET, MTM ET és más intézmények).

Szent Asztrik csontváz-maradványainak vizsgálati eredményei igazolták, hogy a kalocsai székesegyház altemplomában feltárt csontváz-lelet azonos Kalocsa első érsekének, Szent István számára koronát hozó Asztrik földi maradványaival. (SZTE ET, MTM ET és más intézmények).

Széchényi Pál kalocsai érsek múmiájának vizsgálata megállapította, hogy a testet mesterségesen mumifikálták. (SZTE ET, MTM ET).

Az ungvári görög-katolikus templom kriptájából feltárt, később boldoggá avatott vértanú-mártír, **Romzsa Tódor** (MTM ET), valamint az első világháborús hős parancsnok, Diendorfer Miksa tábornok (SZTE ET és más intézmények) azonosítása.

„Petőfi” kutatás – A barguzini csontváz. A szibériai Barguzinban 1989-ben fellelt és a kutatásban résztvevők által Petőfinek tulajdonított csontvárról a vizsgálatot végző, a MTA által felkért antropológus és igazságügyi szakértő kutatók megállapították, hogy nincs bizonyíték arra, hogy az Petőfi Sándor maradványa lenne. A történeti adatok, a régészeti érvelés, az abszolút kormeghatározás is cáfolták a feltárók álláspontját. (Kovács L. (szerk.) (1992): Nem Petőfi! –Tanulmányok az MTA természettudományi szakértői bizottsága tagjai és felkért szakértők tollából.)

A **közelmúlt politikai áldozatainak exhumálása és azonosítása**. A Budapesti Igazságügyi Orvosszakértői Intézet (BIOSZI) által létrehozott szakértői csoport 1989-ben kezdte meg a 298-as és a

301-es parcellába temetettek igazságügyi exhumálását és személyazonosítását. A második exhumálás 1990 tavaszán zajlott. (Susa Éva és munkacsoportja, ISZKI)

A **mohácsi csatában elhunytak** maradványainak exhumálása és biológiai rekonstrukciója 2020-ban kezdődött meg, és napjainkban is tart (SZTE ET, MTM ET).

INTÉZMÉNYI EMBERTANI KUTATÁSOK

ELTE Embertani Tanszék: A tanszék történeti embertani kutatócsoportjának érdeklődési köre leginkább két területre fókuszál. Egyrészt a Kárpát-medence népességtörténeti kérdéseinek kutatására (elsősorban az őskori és népvándorlás kori népességek eredetének és továbbélésének kérdéseire), valamint a daganatos és fertőző megbetegedések Kárpát-medencei megjelenésére és elterjedésére vonatkozó vizsgálatokra. Az élő népesség (a gyermekek növekedési és szexuális érési mintázata, a környezeti tényezők hatásának elemzése, a fiatal felnőttek /egyetemisták és sorkatonák/, felnőttek és idős emberek testszerkezeti vizsgálata, egészségmagatartási tényezők) vizsgálatán kívül a tanszék kutatásai körébe tartozik a tumor szupresszor és metasztázis inhibitor gének biológiai funkciójának vizsgálata genetikai modell, tumorsejtvonalak és humán szérum minták felhasználásával.

<https://biologia.elte.hu/content/emb.t.5718?m=1403>,

<https://anthropology.elte.hu/content/munkatarsaink.cl.807?m=4854>

Szegedi Tudományegyetem Embertani Tanszék: A specifikus fertőző megbetegedések múltjának kutatása a humán osteoarcheológia egyik legdinamikusabban fejlődő területe. A fertőző megbetegedések (tbc, szifilisz, lepra) kimutatása, peleoepidemiológiai, paleomikrobiológiai, evolúciós szempontú elemzése. A tuberkulózis evolúciójával kapcsolatos eredményeket nemzetközi szerkesztésű tanulmánykötetek adják közre (Pálfi és mtsai (szerk.), 1999, 2015). Új, komplex paleoonkológiai vizsgálati metodika bevezetése és a rosszindulatú daganatok több mint 5 ezer lelet vizsgálatára alapozott magyarországi paleoepidemiológiai rekonstrukciója.

Aktivitás-indukálta csontvázváltozások, mesterséges koponya-modifikációk, paleo-traumatológia.

Debreceni Tudományegyetem Evolúciós Állattani és Humánbiológiai Tanszék Embertani Csoportja (DTE EÁHT, ECS) elsősorban az Alföld 10-11. századi népességét kutatta, megkülönböztetett hangsúllyal a honfoglalás kori népességekre. 2012-ben a debreceni antropológia/humánbiológia megszűnt létezni.

Magyar Természettudományi Múzeum Embertani Tára főbb kutatási témái

A Kárpát-medencében élt történeti népességek biológiai rekonstrukciója (az őskortól az újkorig). A plasztikus arc-rekonstrukció módszere. http://www.nhmus.hu/hu/gyujtemenyek/embertani_tar

A **Váci Fehérek templomából feltárt múmialelet-együttes** multidiszciplináris kutatása negyed évszázada folyik hazai és nemzetközi együttműködés keretében.

ÉLŐ NÉPESSÉGEK KUTATÁSA

Az élő népességek vizsgálata keretében a környezeti tényezők és a testi fejlettség közötti kapcsolatot kutatják, vizsgálják a gyermekek és ifjak szomatikus érettségi állapotát. A gyermekek növekedési és szexuális érési mintázata térbeli és időbeli variációinak vizsgálatai regionális és országos növekedésvizsgálatok, környezeti tényezők hatásának elemzése. Öregedésvizsgálatok. A krónikus beteg, ill. fogyatékos gyermekek testfejlettségi vizsgálata. Dermatoglífiái vizsgálatok. Lateralitás-vizsgálatok. (ELTE ET, DTE EÁHT ECS, SZTE ET, Szombathelyi Tanárképző Főiskola, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar Gyógypedagógiai Kórtani Tanszéke, ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar Klinikai Pszichológia és Addiktológia Tanszéke, ELTE Savaria Egyetemi Központja /korábban Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola/, ELTE Tanító- és Óvóképző Kar, Természettudományi Tanszéke, Központi Statisztikai Hivatal Népességtudományi Kutatóintézete, Nyíregyházi Egyetem Biológia Intézeti Tanszéke /korábban Bessenyei György Tanárképző Főiskola Állattani Tanszéke/). A kóros elhízottság (obesitas) antropometriai módszertani kutatásai az ELTE ET és SZTE ET műhelyeiben zajlanak.

A **sportantropológiai kutatások:** a testszerkezeti, élettani mutatók sportági eredményességre gyakorolt hatásának vizsgálata (Testnevelési Egyetem Egészségtudományi és Sportorvosi Tanszéke, valamint a Testnevelési Egyetem Sportélettani Kutató Központja /korábban Központi Sportiskola, ill. Nemzeti Utánpótlás-nevelési Intézet/).